

27^e jaargang
maart 2023

Flinterwille

Vlinderwerkgroep Friesland

Nederlandse Entomologische Vereniging

VOORWOORD

Beste vlindervrienden,

Voor jullie ligt weer de het voorjaarsnummer van de Flinterwille en in dit nummer zullen jullie onder andere de aankondiging zien van een flink aantal excursies, zowel gericht op de dagvlinders als op de nachtvlinders. We hopen weer op een flinke deelname en dat hangt uiteraard voor een groot deel af van het feit, of de weersgoden ons goed gezind zijn. Aan de locaties die we gaan bezoeken zal het zeker niet liggen, we hebben weer vergunning gekregen voor een aantal prachtige natuurgebieden.

Onze determinatiedag vond wat eerder plaats dan gewoonlijk. Die dag werd gehouden op 10 december en werd weer prima bezocht. Met behulp van een beamer werden veel foto's geprojecteerd, waarna het de kunst was om al die vlinders op naam te brengen. Dat valt niet altijd mee vanaf een foto en bij een aantal soorten is dat zelfs onmogelijk. Toch kon het overgrote deel van de vraagtekens worden vervangen door een naam. Het was weer een gezellige dag, waarbij onder het genot van soep, broodjes en traktaties bij de koffie en de thee ook alle ruimte was om bij te praten. Op deze manier vergeet je snel hoe verschillend de situatie nog maar kort geleden was, toen we door corona twee jaar lang eigenlijk niets konden organiseren voor onze leden. Gelukkig hebben we nu weer ons traditionele schema te pakken met ledenvergaderingen, excursies en een determinatiedag.

Achterin deze Flinterwille heb ik wat informatie gezet over de Nederlandse Entomologische Vereniging (NEV), waarvan onze werkgroep officieel een onderdeel is. Lidmaatschap van die vereniging biedt allerlei extra mogelijkheden, o.a. toegang tot een uitermate uitgebreide bibliotheek op insectengebied. Een aantal leden van onze werkgroep is al lid van de NEV en van een of meer secties ervan op vlindergebied, zoals de sectie Ter Haar (macrovlinders) en Snellen (microvlinders).

Graag tot ziens op onze excursies en eerst op onze voorjaarsbijeenkomst op donderdagavond 13 april, weer op ons vertrouwde adres in de Fûgelhelling.

Siep Sinnema

INHOUD

Voorwoord	Siep Sinnema	pag. 1
Inhoud		2
Aankondiging voorjaarsbijeenkomst	Gerard Bergsma	3
Verslag najaarsbijeenkomst 2022.	Gerard Bergsma	4
Excursie Gaasterland 27 mei 2023	Abel Jagersma	14
Excursie De Deelen 17 juni 2023	Reinder Wijma	15
Excursie Dellebuursterheide 1 juli 2023	Gerrit Tuinstra	16
Excursie Aekingerzand 22 juli 2023	Gerard Bergsma	17
Nationale Nachtvlinder Nacht: 15 en 16 september 2023	Siep Sinnema	17
Rupsen- en bladmijnenexcursie	Siep Sinnema	17
Een erg vroeg boomblauwtje in Easternijtsjerk	Luut de Zee	18
Drie nieuwe bladrollers van het geslacht <i>Pammene</i> (Tortricidae) van de Starnumanbossen Gaasterland	Andy Saunders	19
Dataverzameling en de daarin plaatsvindende veranderingen	Gerrit Tuinstra	21
Enkele ervaringen uit het afgelopen seizoen	Herre Seepma	22
Dagvlinders in Nieuw Zeeland	Siep Sinnema	25
Canterlandseweg 18, Gytsjerk	Freek Nijland	27
Rupsen in het Brandemeer	Gerard Bergsma	30
De Nederlandse Entomologische Vereniging	Siep Sinnema	32
Mutaties ledenlijst		32
Belangrijke data		33

Aankondiging Voorjaarsbijeenkomst

Hierbij nodigen wij u uit voor de voorjaarsbijeenkomst van de Vlinderwerkgroep Friesland op **donderdag 13 april 2023** in het pand van de **Fûgelhelling, De Feart 1 te Ureterp**. Aanvangstijd: 's avonds om 20.00 uur.

Het programma van deze avond is als volgt:

1. Opening.
2. Verslag najaarsbijeenkomst van 16 november 2022.
3. Algemene mededelingen en ingekomen stukken.
4. Ervaringen, mededelingen, inbreng van en door leden.
5. Inventarisatie Ketliker Skar en Ketlikerheide voor It Fryske Gea in 2022 (Gerard Bergsma).
6. Pauze.
7. Nachtvlinders van het Lauwersmeergebied (Gerrit Tuinstra).
8. Rondvraag
9. Sluiting.

Attentiepunten:

Als u foto's (bijv. op een USB-stick) hebt meegenomen, verzoeken wij u dit voorafgaande aan de bijeenkomst bij de secretaris of de voorzitter te melden. Contributie (€ 10,00 per jaar) kan tijdens de pauze van de bijeenkomst worden voldaan bij onze penningmeester, Luut de Zee. Overmaken kan ook naar rekeningnummer NL68 INGB 0007 2232 59 ten name van L. de Zee te Oosternijkerk.

Aan het eind van het vlinderseizoen verzoeken wij u vriendelijk uw gegevens in Excel in te voeren en het totaalbestand ten behoeve van de vlinderdatabase Friesland en de landelijke database NOCTUA te mailen aan Gerrit Tuinstra (g.tuinstra14@gmail.com). Voor de excel-file (het opmaakprofiel) kunt u zich wenden tot Gerrit Tuinstra die dit bestandje naar u toe kan mailen.

Wanneer u een (nieuw) e-mailadres hebt, verzoeken wij u deze op de presentielijst te vermelden, zodat wij u in voorkomende gevallen berichten kunnen sturen.

Namens het bestuur van de Vlinderwerkgroep Friesland.
Gerard Bergsma - Secretaris.

De najaarsbijeenkomst van de Vlinderwerkgroep Friesland vond plaats op woensdag 16 november 2022 in Multifunctioneel Centrum De Bining te Hemrik. Aanwezig waren 29 leden. Afmelding wegens verhindering waren er van Ada van Binsbergen, Petra Tenge, Dick Goslinga, Heert Hein Kuipers, Sake Roodbergen, Mariske Pemmelaar, Anja Kerkhof.

1. Opening. Siep Sinnema opent de bijeenkomst en heet iedereen welkom. Op de najaarsbijeenkomst van 13 november 2019 zagen wij elkaar voor het laatst, waarna de coronapandemie vanaf begin 2020 over de wereld begon te razen. We zijn nu 3 jaar en 3 dagen verder in de tijd. Een lange periode! We houden de bijeenkomst op deze locatie, omdat de Fûgelhelling te Ureterp te maken heeft met overheidsmaatregelen in verband met de vogelgriep. De pas verschenen Flinterwille is behoorlijk dik geworden dankzij de gulle aanlevering van artikelen door diverse leden van de Vlinderwerkgroep. Dank daarvoor! In plaats van januari van het aankomende jaar zal de (jaarlijkse) determinatiedag plaatsvinden op zaterdag 10 december. Uiteraard weer bij de familie Sinnema te Hemrik. Opgave hiervoor is wel noodzakelijk, omdat er voldoende eten en drinken moet worden ingekocht. Tot slot brengt Siep nog een speciaal boek onder onze aandacht, namelijk '*Het Orakel van de Bosnimf*' van schrijver en bioloog Hans van Dyck. Het boek levert een fascinerend verhaal over vlinders en vlinderbewonderaars. Voor vlinderliefhebbers echt een aanrader! Uitgever Lannoo. Als paperback verkrijgbaar in de boekhandel voor € 29,99.

2. Mededelingen en ingekomen stukken.

Algemene mededelingen:

Van de hand van Susan Oosterlaar is in mei 2021 het boek '*De Grote Vuurvlinder*' verschenen. Dit prachtige boek is ook verkrijgbaar bij De Vlinderstichting voor € 32,45 samen met het gratis bonusboek '*Ruimte voor Insecten*', geschreven door Frits Bink.

Siep Sinnema heeft van de weduwe van Henk Beers (oud-bestuurslid van de Vlinderwerkgroep) een aantal boeken gekregen (o.a. over Hymenoptera - Vliesvleugeligen). Gegadigden kunnen zich bij hem melden.

Ingekomen stukken:

Nieuwsbrieven nrs. 70-71-72-73-74-75 van de afgelopen jaren van het Kenniscentrum Insecten en andere ongewervelden (EIS - Naturalis, Leiden). En verder is binnengekomen 'Natuerlik Fryslân 2050', een raamwerk met vijf heldere deelkaarten en één overzichtskaart met uitleg over hoe Fryslân er in 2050 uit kan zien als er groene keuzes worden gemaakt. De deelkaarten betreffen 'De Zuidoosthoek', 'De Noardlike Fryske Wâlden', 'Het Lage Midden', 'Súdwest Fryslân', 'De Noordelijke Kleischil'.

3. Terugblik op de totstandkoming van ‘Dagvlinders in Fryslân, veranderingen vastgelegd. Siep Sinnema geeft aan de hand van een powerpointpresentatie een overzicht van de start en de voortgang van het project. Het idee om een tweede dagvlinderatlas voor Fryslân te maken werd op 16 april 2015 aan de leden van de Vlinderwerkgroep gepresenteerd. Vijf jaar dagvlinders inventariseren in de provincie tot 2020 en in de eindfase de teksten voor het boek maken. Het eindresultaat moet een update geven van de situatie tijdens het verschijnen van onze eerste atlas in het jaar 2000: ‘Dagvlinders in Fryslân’. Het bestuur begon voortvarend aan deze opgave. Er werd een ontwerp van de opzet en vorm van het boek gemaakt. Diverse auteurs van algemene teksten, soortteksten en hoofdstukken werden geworven. Subsidie werd aangevraagd en sponsoren van dagvlindersoorten konden zich melden (groot succes!!!). Teksten werden geschreven en moesten vervolgens door de redactie worden gecorrigeerd en geredigeerd. Verspreidingskaartjes en vliegtijdigrammen moesten eveneens worden gemaakt. Een fotoredactie werkte zich door 30 Gigabyte aangeleverd materiaal heen. Een ISBN-nummer werd aangevraagd en er moest veelvuldig worden gecommuniceerd met de vormgever van de nieuw te maken atlas (Frans Barten), die ook een drukker bereid vond om het boek te vervaardigen. De redactieleden hadden er een tweede baan bij, omdat ze alle gemaakte teksten moesten controleren en beoordelen. Het eindresultaat mocht er zijn en de 500 boeken werden op 6 april 2021 op het adres van Siep & Jannie Sinnema in Hemrik aangeleverd. Op 13 april 2021 kon het eerste exemplaar worden gepresenteerd aan Henk de Vries, directeur van It Fryske Gea en Titia Wolterbeek, directeur van De Vlinderstichting. Ook de Pers besteedde aandacht aan de verschijning van de nieuwe dagvlinderatlas voor Fryslân. In het Friesch Dagblad van 7 april 2021 stond een artikel van de hand van Wybe Fraanje en in de Leeuwarder Courant van 13 april 2021 was zelfs een dubbele pagina met diverse vlinderfoto’s gewijd aan de nieuwe atlas (Cor de Boer). Redacteuren van de Volkskrant en Trouw merkten de verschijning van het boek ook op en plaatsten artikelen over de inhoud. Siep en Jannie hadden in de opvolgende maanden veel werk met het verpakken en versturen van bestelde exemplaren van de atlas. Op 1 oktober 2021 werd een exemplaar van de atlas tijdens een korte ceremonie op de parkeerplaats van het Ottema-Wiersmareservaat (It Fryske Gea) overhandigd aan Douwe Hoogland, gedeputeerde van de provincie Fryslân. Op 13 oktober 2021 werd met een begeleidende brief een boek aan alle gemeentes in Fryslân gestuurd. De tekst van de brief staat hieronder afgebeeld.

Aan: Gemeente xxx t.a.v. wethouder xxx,

Geacht heer/mevrouw,

In april van dit jaar verscheen het boek ‘Dagvlinders in Fryslân – veranderingen vastgelegd’, van de hand van de Vlinderwerkgroep Friesland. Het boek gaat in op de veranderingen in het voorkomen van alle dagvlindersoorten in onze provincie, aan de hand van verspreidingskaarten in twee perioden: 1990 t/m 2000 en 2010 t/m 2020. Per soort wordt kort ingegaan op de biologie en het leefgebied, alsook het

voorkomen in onze provincie. Daarnaast worden voor veel soorten ook mogelijkheden voor verbetering van het beheer beschreven. Met name om deze laatste reden willen we het boek aanbieden aan uw gemeente! Want het gaat niet goed met onze vlinders en andere insecten!

Wij – als Vlinderwerkgroep Friesland, vertegenwoordigd door liefhebbers van vlinders en insecten in het algemeen – denken dat op bepaalde vlakken het (gemeentelijk) beheer soms beter kan en meer gericht kan worden op biodiversiteit. Denk daarbij aan bijvoorbeeld een extensiever en/of gefaseerd beheer van bijvoorbeeld:

- bermen van wegen en fiets- en wandelpaden en andere grazige en/of kruidenrijke plekken;

- opgaande beplantingselementen, met bomen, struiken, bramen etc., in bermen en elders;

- sloten en andere waterpartijen, met bijbehorende begroeiingen.

Tijdens de inventarisaties ten behoeve van het aangeboden boek kwamen wij op plekken in Fryslân waar in het geheel geen vlinders (meer) waargenomen werden: 0 stuks dus – in gebieden van één bij één kilometer! Dergelijke plekken lagen met name in open landschappen, waar de landbouw het grootste aandeel in het landgebruik heeft. Belangrijke leefgebieden van vlinders en vele andere insecten liggen of lagen daar in het recente verleden in (o.a. gemeentelijke) wegbermen. Omdat de bermen veelal in het geheel en soms meerdere malen per jaar gemaaid worden en in het najaar de sloten in het geheel worden geschoond, blijft er weinig tot geen geschikt leefgebied meer over voor onze insecten!

Natuurlijk zijn er ook andere factoren die bijdragen aan een verslechterde leefomgeving, zoals stikstofdepositie en het huidige (zeer) intensieve gebruik van het agrarische gebied. Ook aan andere partijen, zoals de landbouw, willen we een vergelijkbare brief schrijven en het boek aanbieden.

Wij hopen met deze brief en het aangeboden boek de problematiek over de afname van vlinders en andere insecten – die ongetwijfeld allang bij u bekend is – (nogmaals) onder de aandacht te brengen en dat dit een stimulans is om (waar mogelijk) het beheer aan te passen om het onze dagvlinders weer naar de zin te maken!

Tot slot: de onlangs verschenen Veldgids Ecologisch Bermbeheer (FLORON & De Vlinderstichting;

<https://www.vlinderstichting.nl/actueel/nieuws/nieuwsbericht/nieuw-veldgids-ecologisch-bermbeheer>) staat boordevol met informatie die voor het beheer van gemeentelijke bermen van toepassing kan zijn.

Met vriendelijke groet,

Namens het bestuur van de Vlinderwerkgroep Friesland,
Siep Sinnema, voorzitter.

Op dit moment (16 november 2022) zijn al ruim driehonderd exemplaren van “*Dagvlinders in Fryslân, veranderingen vastgelegd*” verkocht. Een mooi resultaat!

4. Ervaringen, mededelingen, inbreng van en door leden.

Gerrit Padding heeft een mededeling over de Moeraszeggeboorder (*Sedina buettneri*). Dit zeldzame uiltje (Noctuidae) komt voor in de Biesbosch, maar is nu ook in de Weerribben waargenomen (8 exemplaren). Het is een late nachtvlinder. Gerrit adviseert om een sterke lamp te gebruiken! NB: In het internetbestand van De Vlinderstichting staat een kaartje over het voorkomen van de Moeraszeggeboorder in de periode 1950-1979. Daar staat een oranje stip in het gebied van de Weerribben. Zou de vlinder daar van oudsher al voorkomen?

Hessel Hoornveld meldt de vondst van een rups van de Koninginnenpage.

5. Korte powerpointpresentatie Reinder Wijma.

Het betreft een aantal van zijn nachtvlinderwaarnemingen in 2022. Te beginnen met een exemplaar van de zeldzame Tweelingbosrankspanner (*Horisme radicularia*) op 5-8-2022 in Drachten. Vier exemplaren van de Geelzoommot (*Loxostege sticticalis* - Fam. Crambidae - Grasmotten) op 4-9-2022 in het Blauwe Bos bij Haulerwijk. Drie exemplaren van de Roestuil (*Mniotype satura*) op 27-8-2022 in het Blauwe Bos. Eén exemplaar van de Grote groenuil (*Bena bicolorana*) op 23-6-2022 in het Blauwe Bos. Eén exemplaar van de Salielichtmot (*Anania verbascalis* - Fam. Crambidae - Grasmotten) op 15-6-2022 in het Blauwe Bos. Vier exemplaren van de Klokbladroller (*Philedone gerningana* - Fam. Tortricidae - Bladrollers) op 23-6-2022 in het Blauwe Bos.

Van de Alde Feanen meldt Reinder alle volgende waarnemingen: een mijn van de Rolklaversneeuwmot (*Leucoptera lotella* - Fam. Lyonetiidae - Sneeuwmotten) op 13-8-2022. Vijf exemplaren van de Lichte coronamot (*Anania lancealis* - Fam. Crambidae - Grasmotten) op 17-6-2022. Zes exemplaren van de Gelijnde grasuil (*Tholera decimalis*) op 24-8-2022. 31 exemplaren van de Gevlamde rietuil (*Senta flammea*) op 5-5-2022. Eén exemplaar van de Heidewortelboorder (*Phymatopus hecta*) op 12-7-2022. Eén exemplaar van de Bruine groenuil (*Anaplectoides prasina*) op 26-7-2022. Vier exemplaren van de Sneeuwbeer (*Spilosoma urticae*) op 17-5-2022. Drie exemplaren van de Zilvervlekpurpermot (*Heringocrania unimaculella* - Fam. Eriocranidae - Purpermotten) op 12-4-2022. Eén exemplaar van de Witte eenstaart (*Cilix glaucata*) op 19-7-2022. Twee exemplaren van de Paddenstoeluil (*Parascotia fuliginaria*) op 12-7-2022. Acht exemplaren van het Klein muisbeertje (*Pelosia obtusa*) op 5-7-2022. Eén exemplaar van de Muntoogklepmot (*Pseudopostega crepusculella* - Fam. Opostegidae - Oogklepmotten) op 5-7-2022. Drie exemplaren van de Dubbelpijl-uil (*Graphiphora augur*) op 21-7-2022. Drie exemplaren van de zeldzame Eppedwergspanner (*Eupithecia selinata*) op 17-6-2022. Eén exemplaar van de Eikendwergspanner (*Eupithecia dodoneata*) op 17-5-2022. Eén exemplaar van de Wilgenhermelijnvlinder (*Furcula bifida*) op 3-8-2022. Drie exemplaren van de Hermelijnvlinder (*Cerura vinula*) op 5-5-2022. Eén

exemplaar van de Koolzwammet (*Apomyelois bistratella* - Fam. Pyralidae - Lichtmotten) op 13-8-2022. Eén exemplaar van de zeldzame Wollegrasuil (*Celaena haworthii*) op 19-7-2022. Vier exemplaren van de zeldzame Springzaadspanner (*Ecliptopera capitata*) op 26-7-2022.

6. Korte powerpointpresentatie Judith Bouma.

De volgende bijzondere waarnemingen zijn van het lichten in haar eigen tuin (2022). Scherphoekbandspanner (*Euphyia unangulata*), Florida-uil (*Spodoptera exigua*), Ereprijsvedermot (*Stenoptilia pterodactyla* - Fam. *Pterophoridae* - Vedermotten), Zuidelijke bandspanner (*Nycterosea obstipata*), Veenheide-uil (*Acronicta menyanthidis*), Roodstreepspanner (*Rhodometra sacraria*), Zuidelijke grasuil (*Mythimna vitellina*), Gelduil (*Polychrysis moneta*), Katoendaguil (*Helicoverpa armigera*), Populierengouduil (*Xanthia ocellaris*), Gevlekte winteruil (*Conistra rubiginea*), Gelijkende grasuil (*Tholera decimalis*), Blauwvleugeluil (*Peridroma saucia*), Lichtgrijze uil (*Lithophane ornitopus*), één van de drie Vlekuilen (*Amphipoea lucens*, óf *A. fucosa*, óf *A. oculea*) waarvoor genitagliënonderzoek noodzakelijk is om de juiste soort te kunnen vaststellen. Mogelijk is het door Judith gefotografeerde exemplaar de zeldzame Hoogveenvlekuil (*Amphipoea lucens*), die met name in de hoogveengebieden op de grens van Friesland en Drenthe voorkomt. Tot slot een foto van het Zwart weeskind (*Mormo maura*) die aan een spectaculaire opmars in Nederland bezig is. De laatste foto die Judith in haar presentatie laat zien, is een opname op een berkenstam van het Zwart weeskind met daarboven een Boomkikker (*Hyla arborea*), waarvan een populatie in haar woonomgeving voorkomt.

7. Korte presentatie Jaap Schelvis.

Jaap verricht al een aantal jaren onderzoek in het aan de zuidkant van Leeuwarden gelegen Bosk fan Pylkwier. Hij loopt er een dagvlinderoute. Het is maar een bescheiden gebiedje qua omvang, maar er is van alles te vinden wanneer je goed om je heen kijkt en ook let op signalen in de natuur die wijzen op (stadia van) microvlinders en andere insecten. Intensief zoeken naar het voorkomen van imago's, eitjes, rupsen, larven, cocons, mijnen betekent onderzoek van (stammen en schors van) bomen, van struiken, planten, bloemen, takken, twijgen, stengels, bladeren, vruchten, zaden en zaaddozen, galappels, korstmossen enzovoorts. Ter voorbereiding in de zoektocht naar sporen van microvlinders gebruikt Jaap een tweetal Engelse boeken van Ben Smart: *Micro-moths Field Tips, A guide to finding the early stages in Lancashire and Cheshire* (volume 1 + 2). Jaap laat enkele foto's zien van cocons van soorten van de microfamilie Bucculatricidae (Ooglapmotten) plus een superscherpe foto van een imago Eikenooglapmot (*Bucculatrix ulmella*). Tevens een foto van de eitjes van de Blauwrandspanner (*Plemyria rubiginata*) en een foto van een imago Diamantborsteltje (*Acleris cristana* - Fam. Tortricidae - Bladrollers). Verder komen opnamen voorbij van een lege pop en de daaruit gekropen Prachteikenvouwmot (*Phyllonorycter lautella* - Fam. Gracillariidae -

Mineermotten), plus van een geparasiteerde rups in een doorgesneden stengel van de Gewone berenklaau (*Heracleum sphondylium*) van het Groot platlijfje (*Depressaria radiella* - Fam. Depressariidae - Platlijfjes), plus van het rupsenboorgat in de plantenstengel, de cocon en de pop van de Wilgenroosjesboorder (*Mompha jurassicella* - Fam. Momphidae - Wilgenroosjesmotten). Jaap werkt ook met een feromonenvaal in het Bosk fan Pylkwier, waarmee hij een Wilgenwesvlinder (*Synanthedon formicaeformis*) kon lokken. In esdoornzaadjes (de "helicoptertjes") vond hij boorgaten van rupsen van de Morgenroodbladroller (*Pammene aurita* - Fam. Tortricidae - Bladrollers) en de Zilvervlekbladroller (*Pseudargyrotoza conwagana* - Fam. Tortricidae - Bladrollers). In meidoornbessen vond Jaap boorgaten en een larve van een (uitgekweekte) stofluis (*Ectopsocus briggsi*). Het is mogelijk dat er in één of meerdere van de bessen rupsjes van de Meidoornkwastmot (*Blastodacna hellerella* - Fam. Agonoxenidae - klinknagelmotten) hebben gezeten. Ook ontdekte hij een tweetal meidoornbessen (waarvan één exemplaar met een boorgat) die door middel van een ijle cocon en talloze hechtdraden aan elkaar vast zaten. Mogelijk de verpopingscocon van een Rookkleurige fruitmot (*Grapholita janthinana* - Fam. Tortricidae - Bladrollers). De vondst van eitjes van de Bruine eenstaart (*Drepana curvatula*) mag niet onvermeld blijven. Tot zijn verrassing zag Jaap tijdens het lopen van zijn dagvlinderroute een afwijkend exemplaar van een Bont zandoogje, dat hij gelukkig wist te fotograferen. Na enig zoekwerk bleek het te gaan om een aberratie (afwijkende vorm), namelijk *Pararge aegeria* ab. *saturator*. Een gecombineerde afbeelding van zowel de nominaatvorm van het Bont zandoogje als de aberratie laat het verschil duidelijk zien. Tot slot laat Jaap een grafiek zien, waaruit de ontwikkeling van het aantal waarnemingen van dagvlinders, macro- en micronachtvlinders voor het Bosk fan Pylkwier vanaf 2012 tot en met 2022 blijkt.

Pararge aegeria ab. *Saturator*
Foto: J.Schelvis

8. Pauze.

9. Powerpointpresentatie Anneke van der Veen.

Anneke laat aan de hand van een aantal beelden de ontwikkeling van vlinders zien, van ei naar rups, naar pop, naar vlinder (de metamorfose). Tijdens het lichten vangt ze vrouwtjes die eitjes leggen. Daarna kweekt ze de eitjes uit. Ze begint met het tonen van een grote hoeveelheid eitjes van de Witvlakvlinder (*Orgyia antiqua*) die door het vlindervrouwtje dicht bij elkaar op een stengel zijn afgezet. Het is 6 maart 2013. Op 12 mei komen de eerste rupsjes tevoorschijn. Op 29 mei zijn de rupsjes al een keer verveld en op 9 juni zijn er al volwassen exemplaren te zien. Op 28 juni kruipen de eerste vlinders uit de pop, zowel mannetjes als vrouwtjes. En kort na hun ontmoetingen beginnen de vrouwtjes eitjes te leggen. De cyclus is compleet en mooi om dit hele proces te (kunnen) volgen! De volgende vlindersoort die Anneke ons

voorschotelt is de Diana-uil (*Griposia aprilina*). De start is op 26 oktober 2013 met eitjes van deze soort. Op 4 april 2014 verschijnen de mini-rupsjes die maar druk over de eikenknoppen lopen. Begin mei 2014 zijn de rupsen al in hun volwassen stadium en verpoppen zich vervolgens in een stevige cocon. De eerste vlinders komen op 24 september 2014 uit de pop. De volgende soort is het Schaapje (*Acronicta leporina*). Op 24 augustus 2013 heeft Anneke een volwassen rups, die op 9 september verpopt. De vlinder kruipt op 30 juni 2014 uit de pop. Op 2 september 2014 heeft Anneke een vrouwtje van de Witte eenstaart (*Cilix glaucata*). Ze legt op 30 september een aantal lichtgroene eitjes, die een dag later donkerbruin van kleur zijn. Uit de eitjes kruipen een vijftal dagen later vreemd gevormde rupsjes. Hun lijfjes zijn bezaaid met knobbeltjes. Op 2 oktober zijn de rupsen volwassen en hebben dan een complete gedaanteverwisseling ondergaan, want ze zien er totaal anders uit dan hun eerste verschijningsvorm. De pop ziet er ook eigenaardig uit. Ruim een half jaar na de verpopping komen de vlinders op 14 mei 2015 uit de pop. Anneke laat een prachtige foto zien van de copula van deze soort. Daarna vertoont ze foto's van de stadia van de Grote beer (*Arctia caja*). Eitjes, de volwassen rups, de pop en een copula van deze prachtige nachtvlindersoort. Volgende soort is de Fruitboomdwergspanner (*Eupithecia insigniata*), een zeldzame nachtvlinder, die af en toe verspreid over het land wordt waargenomen. Eitjes plus de rups plus het gave vlindertje passeren de revue. De Zwarte herfstspinner (*Poecilocampa populi*) is de volgende soort. Op 4 november 2019 neemt Anneke 15 exemplaren waar in en rond haar vlinderval. Op 15 november heeft ze een aantal eitjes. De rupsjes verschijnen op 9 april 2020. Op 18 april zitten ze (na vervelling) in een tussenvorm en op 29 mei zijn de rupsen volwassen en verpoppen zich. De vlinders komen op 1 november 2020 uit de pop. Cyclus voltooid! De prachtige Meidoornuil (*Allophyes oxyacanthae*) die Anneke op 17 oktober 2022 heeft, legt op 20 oktober eitjes. Drie dagen later telt ze in totaal 59 eitjes, die door de vlinder zijn afgezet op Sleedoornblad en -steel (16 stuks), op Lijsterbesblad en -steel (37 stuks) en op Meidoornblad en -steel (6 stuks). Vervolgens laat Anneke foto's zien van een aantal leuke vlindersoorten die ze in haar tuin in Opende heeft gevangen. Op 17 april 2018 > de Dunvlerkspanner (*Lycia hirtaria*), op 19 mei 2018 > de Spaansgroene zomervlinder (*Jodis putata*), op 1 augustus 2020 > de Lichte daguil (*Heliothis viriplaca*), op 16 augustus 2020 > de Donkergroene korstmosuil (*Cryphia algae*), op 10 augustus 2020 > het Prachtpurperuiltje (*Eublemma purpurina*), op 10 september 2021 en op 3 september 2022 > exemplaren van de Essenspanner (*Ennomos fuscantaria*), op 26 juni 2022 > de Vlekdaguil (*Heliothis peltigera*), op 29 juni 2022 > de Driehoekuil (*Xestia triangulum*), op 24 juli 2022 > de Veenheide-uil (*Acronicta menyanthidis*), op 27 juli 2022 > de Gehakkelde spanner (*Ennomos erosaria*), op 3 augustus 2022 > de Donkere iepenuil (*Cosmia affinis*), op 5 september 2022 > de Dennenbandspanner (*Pungeleria capreolaria*), op 29 oktober 2022 > de Prachtmot (*Oncocera semirubella* - Fam. *Pyalidae* - Lichtmotten), op 30 oktober 2022 > de Zuidelijke bandspanner (*Nycterosea obstipata*), eveneens op 30 oktober 2022 > de Florida-uil (*Spodoptera exigua*). Dan krijgen we nog enkele toegiften te zien: op 10 september

2021 > een rups van de Koninginnenpage die (na verpoping) op 24 juni 2022 de vlinder oplevert. Op 9 augustus 2022 krijgt Anneke de beschikking over een rups van de Doodshoofdvlinder (*Acherontia atropos*), die (na verpoping) in de avond van 19 september 2022 de indrukwekkende vlinder oplevert. Het toeval wil, dat op diezelfde avond het bestuur van de Vlinderwerkgroep bij Anneke een vergadering heeft, zodat de bestuursleden getuige zijn van deze prachtige gebeurtenis. In totaal heeft Anneke nu 652 nachtvlindersoorten in haar woonplaats Opende vastgesteld. Het gaat om 378 macro's en 274 micro's.

10. Presentatie over Vlinderprojecten in Fryslân (Gerrit Tuinstra).

Gerrit behandelt een aantal projecten met inventarisatie/monitoring van o.a. vlinders, die hij voor zijn werkgever Landschapsbeheer Friesland uitvoert.

Project Zuricher Oord (omgeving Zurich) betreft herstel van een dobbe en van een schuur langs een pad met microklimaten en oude en toekomstige gewassen.

Project Pingjumer Gulden Halsband (Pingjum en omgeving) betreft monitoring van de flora en fauna op de oude dijk. Landschapsbeheer Friesland doet de broedvogels

en de insecten (dagvlinders en hommels). Bureau ELODEA (Henk Jansen) uit Boornbergum doet de vegetatie.

Over de gehele Pingjumer Gulden Halsband zijn 25 vegetatie-opnamen verspreid. Bovendien zijn er 6 dwarsprofielen met vegetatietypen in de Halsband gesitueerd. Er vindt soortkartering plaats op de verspreiding van bepaalde soorten, zoals Kamgras (*Cynosurus cristatus*), Gele morgenster (*Tragopogon pratensis*), Grote kaardenbol (*Dipsacus fullonum*), Heen of zeebies (*Bolboschoenus maritimus*), Pastinaak (*Pastinaca sativa* subsp. *sativa*), Ruwe bies (*Schoenoplectus tabernaemontani*), Veldlathyrus (*Lathyrus pratensis*). Inventarisatie van broedvogels vindt plaats in vier transecten. Vijf keer moet het te onderzoeken terrein 's ochtends vroeg vanaf een half uur voor zonsopkomst worden bezocht, waarbij alle waarnemingen van vogels (zicht en geluid) worden genoteerd en voorzien van een zogenaamde broedcode. In totaal zijn er circa 750 waarnemingen van 72 (broed)vogelsoorten in het gehele gebied gedaan, waarvan circa 550 waarnemingen van 37 (broed)vogelsoorten binnen de bufferzones. Inventarisatie van insecten (dagvlinders en hommels) geschiedt in 25 transecten. Drie keer moet er een bezoek plaatsvinden bij goede weersomstandigheden, waarbij alle waarnemingen van dagvlinders (ook rupsen) en hommels moeten worden genoteerd, inclusief de waarden nectarplanten. Waargenomen dagvlindersoorten: Atalanta, Bruin blauwtje, dagpauwoog, Distelvlinder, Groot koolwitje, Hooibeestje, Icarusblauwtje, Klein geaderd witje, Klein koolwitje, Kleine vos, Zwartsprietdikkopje. Gerrit vond er ook een rups van de Rietvink (*Euthrix potatoria* - Fam. *Lasiocampidae* - Spinners). De volgende hommelse soorten werden gezien: Aardhommel (*Bombus terrestris*), Akkerhommel (*Bombus pascuorum*), Boomhommel (*Bombus hypnorum*), Grashommel (*Bombus ruderarius*), Moshommel (*Bombus muscorum*), Steenhommel (*Bombus lapidarius*), Tuinhommel (*Bombus hortorum*), Weidehommel (*Bombus pratorum*). Gerrit laat een aantal mooie foto's van de bloeiende dijken van de Pingjumer Gulden Halsband zien. In 2023 en 2024 zal de monitoring worden voortgezet. Ook zal er educatie in de streek plaatsvinden, zoals excursies voor de bewoners, lessen en excursies voor schoolkinderen, cursussen op het gebied van broedvogels, insecten en vegetatie. Tevens zullen er veranderingen in het beheer en mogelijk inrichting plaatsvinden.

Project 'Van Akker naar Bakker' gaat over het bevorderen van de biodiversiteit op een akker in Ooststellingwerf, in de buurt van Elsloo. Binnen dit korte-keten-project wordt ingezet op meer biodiversiteit op land waar tarwe wordt geteeld. Bij de productie van de tarwe worden geen bestrijdingsmiddelen gebruikt en is er extra aandacht voor het bodemleven. Daarnaast wordt landschapsherstel bevorderd door het terugbrengen van diverse noodzakelijke elementen (vogelakker, tarweakker, kruidenvelden, heggen, een poel zal nog worden aangelegd), zodat er op deze manier nieuwe biotopen ontstaan voor vogels, insecten en zoogdieren. Zij vinden hier voedsel, schuil- en nestgelegenheid. Van de opbrengst van de tarwe wordt een goed en eerlijk streekgebonden brood gebakken, die inmiddels door lokale bewoners al is ontdekt en gretig wordt gekocht. Gerrit laat een overzicht van het totale gebied (en

de indeling) zien, die aan de westzijde van de Schaopedobbe grenst. Ook hier worden de broedvogels, dagvlinders, hommels plus loopkevers (met behulp van potvallen) door Landschapsbeheer Friesland geïnventariseerd. Patrijzen en kwartels zijn belangrijke doelsoorten. De volgende dagvlindersoorten werden er waargenomen: Atalanta, Bont zandoogje, Bruin zandoogje, Bruine vuurvlinder, Dagnauwoog, Distelvlinder, Eikenpage, Groot koolwitje, Hooibeestje, Icarusblauwtje, Klein geaderd witje, Klein koolwitje, Kleine parelmoervlinder, Kleine vos, Kleine vuurvlinder, Koevinkje, rups Koninginnenpage, Zwartsprietdikkopje. De volgende hommelsoorten werden er gezien: Aardhommel (*Bombus terrestris*), Akkerhommel (*Bombus pascuorum*), Steenhommel (*Bombus lapidarius*), Tuinhommel (*Bombus hortorum*), Veldhommel (*Bombus lucorum*), Wilgenhommel (*Bombus cryptarum*). Gerrit laat een aantal foto's van elementen in het gebied zien. Prachtig met al die bloemen, planten, kruiden en grassen. Op 6 september heeft hij in het gebied de lamp opgezet om nachtvlinders te inventariseren. Enkele bijzondere soorten waren > 4 exemplaren van de Witte-l-uil (*Mythimna l-album*), 4 exemplaren van de Zuidelijke grasuil (*Mythimna vitellina*), een Oranje dwergspanner (*Eupithecia icterata*), 10 exemplaren van de Roodstreepspanner (*Rhodometra sacraria*). Overdag zag hij nog de Zuringspanner (*Lythria cruentaria*).

Project Akkervogelbeheer Waadrâne (2019-2022) ten behoeve van Agrarisch Collectief Waadrâne in het kleigebied van Noard-Fryslân, globaal van Ferwerd tot aan Lauwersoog. Het betreft boeren met hart voor de natuur! Landschapsbeheer Friesland is gevraagd om vogelakkers en kruidenrijke akkerlanden te schouwen op vlinders en hommels. Gerrit is schouwer van de diverse beheerpakketten in dit omvangrijke gebied. De resultaten staan hieronder.

dagvlinders	aantal	hommels	aantal	macronachtvlinders	aantal
klein geaderd witje	3	veldhommel	1	gestreepte goudspanner	1
zwartsprietdikkopje	5	gewone koekoekshommel	2	koperuil	1
bruin zandoogje	7	grashommel	20	spurrie-uil	1
oranje luzernevlinder	12	tuinhommel	35	zwartvlekdwergspanner	1
hooibeestje	13	moshommel	121	gewone bandspanner	3
icarusblauwtje	45	akkerhommel	749	goudvenstertje	3
atalanta	271	steenhommel	3408	kolibrievlinder	3
groot koolwitje	442	aardhommel	5794	katoendaguil	10
dagnauwoog	449			lieveling	20
distelvlinder	569			klaverspanner	26
witje spec.	660			gamma-uil	4689
kleine vos	899				
klein koolwitje	1080				
	4455		10130		4758

11. Rondvraag.

Niemand heeft iets voor de rondvraag.

12. Sluiting.

Siep Sinnema sluit de bijeenkomst en wenst allen een goede reis naar huis.

Zaterdag 27 mei 2023: Excursie Gaasterland, middag- en avondexcursie Abel Jagersma

Middagexcursie: aanvang 14.00 uur

Verzamelpplaats: de Natuurschuur van Staatsbosbeheer, Houtwal 2, 8567 HN Oudemirdum.

Neem de afslag naar Oudemirdum op de autoweg van Balk naar Koudum. Na de brug over de Van Swinderenfeart zie je aan de rechterkant de Sminkefeart, een brede sloot. Je ziet eerst aan de rechterkant een smalle fietsbrug met witte leuning over de Sminkefeart, daar ga je aan voorbij en bij de volgende bredere “witte” brug sla je rechtsaf en ga je **gelijk** linksaf. Dat is de Houtwal die parallel loopt aan de Sminkefeart. Aan het eind van deze doodlopende smalle weg vind je de Natuurschuur.

We zijn deze dag te gast bij Staatsbosbeheer. Onze gastvrouw is boswachter Marjon Kommer.

Gaasterland maakt deel uit van het Nationaal Landschap Zuidwest Fryslân. Het Gaasterlandse stuwwallandschap is ontstaan in de voorlaatste ijstijd. In de Middeleeuwen bestond het gebied vooral uit heidevelden en kleine akkers. In de zeventiende eeuw is men begonnen met het aanleggen van bossen. Na negentienhonderd werd er door de Maatschappij Gaasterland bijna 1000 ha bos gekapt. De grond werd vooral verkocht aan kleine boeren uit de omgeving. Pas in de jaren twintig van de vorige eeuw ging het gemeentebestuur zich uit het oogpunt van natuurschoon sterk maken voor de resterende bossen. Daarbij was een belangrijke rol weggelegd voor Staatsbosbeheer. Door de ondoordringbare keileemlaag kon het water moeilijk weg. Daarom plantte Staatsbosbeheer in een aantal bossen de bomen op rabatten. Een bos waar we dat goed kunnen zien is het Harichsterbos. Verder brengen we weer een bezoek aan de Wyldemerck, een gevarieerd gebied met poeltjes, schraalland en een plas die is ontstaan door zandwinning voor de autoweg Balk – Koudum. De Wyldemerck staat ook bekend om het grote aantal soorten libellen (35).

Na de middagexcursie gaan we pauzeren in de Natuurschuur. Wel zelf voor een lunchpakket zorgen.

Avondexcursie: We zouden kunnen gaan lichten in het bos Elfbergen en/of een ander terrein in de omgeving. Afhankelijk van de omstandigheden bepalen we aan het eind van de middag de locatie van het nachtvlindergebeuren. Voor mensen die er 's middags niet bij zijn: bel 06-47998887 voor informatie over het nachtvlinderen.

Hopelijk wordt het een zonnige dag en koelt het 's avonds niet te veel af.

Contactpersoon is Abel Jagersma, telefoonnummer 06-47 99 88 87

Zaterdag 17 juni 2023: Excursie De Deelen, middag- en avondexcursie Reinder Wijma

Middagexcursie: aanvang 14.00 uur.

Plaats van samenkomst: we verzamelen op het parkeerterrein langs de ringvaart, aan de zuidkant van het gebied. Deze is te bereiken langs de Hooivaartsweg. Dit is een doodlopende weg en eindigt bij het parkeerterrein. Het fietspad begint bij het parkeerterrein

De Deelen bestaan uit rietlanden, trekgraten met relatief veel open water, struwelen en (al dan niet schrale) graslanden. De trekgraten (“petgraten” in het Fries) in de Deelen zijn betrekkelijk nieuw, omdat men hier pas rond 1920 met vervenen begon. Bovendien wordt – bij wijze van natuurontwikkeling- nog steeds veen gewonnen waarbij nieuwe petgraten ontstaan. Zodoende wordt dit laagveencomplex gekenmerkt door een naar verhouding groot oppervlak aan open water en de jongere stadia in de successiereeks van open water naar land.

Het gebied is grotendeels in bezit van het Staatsbosbeheer. Van dit gebied is 514 ha aangewezen als Vogelrichtlijngebied, zodat het deel uitmaakt van het door Europa beschermde natuurnetwerk Natura 2000. Onder de soorten waarvoor het gebied aangewezen zijn reigerachtigen als de roerdomp en de purperreiger broedvogels, terwijl de grote zilvereiger een geregelde gast is. In het riet broeden onder meer snor, rietzanger, grote karekiet en zwarte stern. Het gebied is mede aangewezen voor sommige van de vele soorten eendvogels die in het najaar massaal op de grote wateroppervlakten afkomen zoals het nonnetje, de smient en de slobbeend. In de winter komen vele ganzen op bezoek zoals grauwe gans, kolgans en brandgans. Van de roofvogels valt bruine kiekendief het meest op.

In de schraallanden komen soorten voor als klokjesgentiaan en Spaanse ruiter. Staatsbosbeheer bezit in de omgeving bovendien nog veel grasland. In 2003 heeft men voor het laatst een excursie kunnen organiseren in het gebied. In 2015 ging een geplande excursie niet door vanwege slecht weer. Er zijn mooie wandelpaden voor de middagexcursie met pittoreske bruggetjes en in gevarieerd terrein. Neem laarzen en anti-muggenmiddel mee.

Na de middagexcursie kunnen we ergens in de omgeving een plek zoeken om iets te eten voor de mensen die meegaan met de avondexcursie.

Er loopt een breed en lang zandpad centraal door het gebied. Dit pad of een van de zijpaden kan gebruikt worden om een laken op te stellen voor de avondexcursie.

Contactpersoon: Reinder Wijma (06-230 35 350)

**Zaterdag 1 juli 2023: Excursie Dellebuursterheide, middag- en avondexcursie.
Aanvang 14.00 uur Gerrit Tuinstra**

Plaats van samenkomst: parkeerterreintje aan de Oosterwoldseweg ten noordoosten van Oldeberkoop. Het huisnummer van de eraast liggende woning is 53. Amersfoortcoördinaten 206.8-552.0.

De middagexcursie staat in het teken van de dagvlinders en de dagactieve nachtvlinders, waaronder de micro's. Vanaf 14.00 uur gaan we een wandeling maken in het gebied. De route ligt nog niet vast, we laten ons leiden door de omstandigheden zoals het weer en eventuele soorten die we willen zien. Zo zijn er meerdere doelsoorten waarnaar we kunnen gaan zoeken, waaronder een aantal erg bijzondere. Wie weet! Op 19 juli 2014 het eerste Friese spiegelkoppje in deze omgeving waargenomen, foeragerend op wilgenroosje. Daarna is de soort er nooit weer gezien, maar het gebied vertoont wel overeenkomsten met de vlieggebieden in zuidelijk Nederland. De datum van deze excursie valt net tussen de vliegperiodes van de zilveren maan, een soort die een paar jaar geleden ook in het gebied gezien is, met zelfs meerdere exemplaren. Het lijkt erop dat dit een tijdelijke populatie geweest is. Nog een soort die er helaas verdwenen is, is het gentiaanblauwtje. Wel zullen we bij geschikt weer ongetwijfeld vele heideblauwtjes zien.

De Dellebuursterheide is een groot gebied, met verschillende biotopen zoals vochtige en drogere heide, plaatselijk begroeid met een diversiteit aan bomen en struiken waaronder gagel, en schrale graslanden. Aan de noordzijde, langs de Tjonger, ligt een geslotener landschap, met droge bossen en interessante graslanden. Deelnemers aan een eerdere excursie herinneren zich wellicht de vele eikenpages die toen in deze omgeving gezien werden.

Het gebied is natuurlijk niet alleen interessant voor vlinders, maar ook voor amfibieën en reptielen zoals levendbarende hagedis en de drie Nederlandse slangensoorten. En natuurlijk tal van vogels, waaronder de kraanvogel, die de laatste jaren ook in het gebied gebroed heeft.

Na de middagexcursie zal er ongetwijfeld een aantal deelnemers gaan 'snacken' in de omgeving, alvorens we de avondexcursie aanvangen. Daarvoor kunnen we in eerste instantie een wandeling maken langs diverse interessante plekken, op zoek naar reeds actieve nachtvlinders zoals interessante micro's. En gaan we op zoek naar geschikte locaties waar we de lichtopstellingen kunnen plaatsen, voor later op de avond en de nacht.

Contactpersoon: Gerrit Tuinstra, telefoon 0512-518246, mobiel 06-13684171, e-mail g.tuinstra14@gmail.com.

**Zaterdag 22 juli 2023: dag- en nachtvlinderexcursie Aekingerzand.
Aanvang: 14.00 uur Gerard Bergsma**

Plaats van samenkomst: bij de ingang tegenover het Canadameer aan de weg van Appelscha naar Zorgvlied (halverwege). Er is voldoende parkeergelegenheid. Het terrein is eigendom van Staatsbosbeheer en betreft een uitgestrekt gebied met bos en stuifzand, gelegen aan de grens met Drenthe. Het maakt deel uit van het nationaal park Drents-Friese Wold. In 1990 is Staatsbosbeheer gestart om circa 200 hectare bos rond het Aekingerzand te kappen om zo het ecologisch belangrijke stuifzand levensvatbaar te houden. Uiteindelijk is het een afwisselend gebied geworden met voedselarme bossen, stuifzanden, natte en droge heide, vennen en schrale graslanden. Kortom een dynamisch voedselarm landschap. Voor stuifzandgebieden geldt zeker dat ze een unieke en zeldzame natuur met een eigen micro(woestijn)klimaat hebben. De temperatuur kan er op een zomerse dag extremer variëren, dan in omringende gebieden. Het Aekingerzand is het enige grote stuifzandgebied van Noord-Nederland en daardoor zeer waardevol. Niet alleen vanwege het voorkomen van bijzondere en zeldzame planten, dieren (vogels, amfibieën, reptielen) en insecten, maar ook vanuit cultuurhistorisch oogpunt. Het gebied is in het kader van de Habitatrictlijn aangewezen als speciale beschermingszone voor heide, voedselarme veentjes, schraallanden, oeverkruiden en voor de kamsalamander. Door het kappen van overwegend monotoon en exotisch naaldbos (uitbannen van luttewerking) en het realiseren van bepaalde natuurontwikkeling worden de voor het Aekingerzand geschikte milieus hersteld naar de kenmerken van een levend stuifzandmilieu. Er is overigens nog voldoende bos over!

's Avonds (zelfde plaats van samenkomst) gaan we op diverse plekken lichten en smeren. In deze omgeving is nergens stroom voorhanden. Aggregaten en op accu's werkende lichtvallen zijn hier dus noodzakelijk.

Contactpersoon: Gerard Bergsma. Tel. 0516-432414 of 06-12138416

**Nationale Nachtvlinder Nacht: vrijdag 15 en zaterdag 16 september
Siep Sinnema**

Op dit moment is nog niet bekend op welke locaties er aandacht zal worden geschonken aan de Nationale Nachtvlinder nacht. Zodra de locaties bekend zijn, zullen deze worden vermeld op onze site (www.vlinderwerkgroepfriesland.nl) en alle leden zullen via de mail op de hoogte worden gesteld.

Rupsen- en bladmijnenexcursie Siep Sinnema

Deze excursie zal in het najaar plaatsvinden; de datum en locatie zullen tijdig via onze site (www.vlinderwerkgroepfriesland.nl) worden bekendgemaakt en alle leden zullen via de mail op de hoogte worden gesteld.

Een erg vroeg boomblauwtje in Easternijtsjerk Luut de Zee

Elk voorjaar kijk ik weer uit naar de eerste dagvlinders van het jaar. Meestal is de eerste dagvlinder die iemand ziet een vlinder die overwintert. Dus voor mij was de eerste dagvlinder meestal een citroenvlinder, soms een kleine vos en een keer een gehakkelde aurelia. Dit jaar zag ik de eerste dagvlinder op 27 februari, een zonnige dag met weinig wind met een temperatuur van ongeveer 7 graden. Het was lekker weer voor februari, maar ik was nog niet op zoek naar dagvlinders. Mijn vrouw Annet en ik hadden een rondje met de hond gelopen en liepen op de oprit naast ons huis. Opeens zei Annet: ‘Kijk daar een vlinder!’. Er fladderde inderdaad een klein vlindertje langs de heg met Portugese laurier. De vlinder ging zitten op een blad en het bleek een boomblauwtje te zijn, een vrouwtje. Ik was zeer verbaasd, want het boomblauwtje overwintert als pop. Ik vond een bijzondere vondst. Op de website van de Vlinderstichting staat dat de vliegtijd eind maart begint en als vroegste datum wordt 8 maart genoemd. Om te kijken of het echt bijzonder was, ben ik op waarneming.nl gaan kijken. Daar vond ik nog twee waarnemingen van boomblauwtjes in februari 2023, in Limburg en in Zeeland. Ik heb ook even gekeken naar vorige jaren. In 2022 was er een waarneming in januari in Utrecht. In de tweede week van maart zijn er meerdere waarnemingen, maar toen was het dan ook zonnig en zo’n 15 graden. In 2021 staat er een waarneming van een boomblauwtje op 25 februari in Drenthe op waarneming.nl, waarbij Kars Veling aan

de waarnemer vraagt om een foto want Kars vindt het wel heel vroeg voor een boomblauwtje.

Het is dus wel bijzonder, een boomblauwtje zo vroeg in het jaar. Het boomblauwtje is een algemene standvlinder, al is de soort hier op de kleigrond wat minder algemeen. Maar deze waarneming is wel opmerkelijk, omdat dat ik in de vliegtijd van het boomblauwtje maar af en toe een boomblauwtje in onze tuin zie, in 2022

Boomblauwtje (*Celastrina argiolus*) Foto: Luut de Zee

4 exemplaren en in 2021 3 exemplaren. We hebben wel enkele soorten waardplanten van het boomblauwtje in de tuin staan: een paar vuilboompjes, een aantal vlinderstuiken en veel klimop. Ik vermoed dat de rups zich in dit geval tegoed heeft gedaan aan de klimop tegen de schuur en dat de pop daar ook heeft overwinterd. Daar zou de pop in ieder geval op een beschutte en zonnige plek hebben kunnen overwinteren. Maar dat is maar een vermoeden van mij. Het trieste lot van dit boomblauwtje staat in schril contrast met mijn verwondering. De kans dat dit vrouwtje voor nageslacht heeft kunnen zorgen is miniem.

Drie nieuwe bladrollers van het geslacht *Pammene* (Tortricidae) van de Starnumanbossen Gaasterland Andy Saunders

In dit artikel vertel ik iets over een drietal bladrollers van het geslacht *Pammene*, die ik in 2022 voor het eerst gezien heb in de Starnumanbossen in Gaasterland. Tevens worden van de drie soorten foto's getoond in dit artikel.

***Pammene giganteana* (grote dwergbladroller)**

Op 16 maart 2022 had ik op vijftig boomstammen gesmeerd. Ook had ik mijn kleine lichtval midden in het bos gezet. Op de smeer had ik acht macro-soorten. Leuk waren twee exemplaren van *Achlya flavicornis* (lente-orvlinder), nieuw voor mij in Gaasterland, maar wel in St. Nicolaasga gevangen.

In de lichtval had ik drie macro-soorten en drie micro-soorten. De micro-soorten waren *Diurnea fagella* (voorjaarskortvleugelmot), *Tortricodes alternella* (voorjaarsbladroller) en aan de buitenkant van de val een exemplaar van *Pammene giganteana*, een nieuwe soort bladroller voor mij. Deze soort is gebonden aan wespengallen op eik. Er zijn meer dan genoeg eikenbomen in de Starnumanbossen.

***Pammene splendidulana* (prachtdwergbladroller)**

een zeldzame soort voor Friesland en ook voor heel Nederland bekeken. De rups is gebonden aan eik.

***Pammene argyrana* (fruitdwergbladroller).**

Op 21 april 2022 stond ik op het grasveld, midden in de Starnumanbossen, met mijn 400 watt HPL-lamp. Tijdens de avond heb ik twee soorten Tortricidae (bladrollers) gevangen. Beide soorten van het geslacht *Pammene* en beide nieuwe soorten voor mij. De eerste soort is *Pammene splendidulana*,

Van de drie soorten *Pammene* is dit de gewoonste, maar zelf heb ik deze nog nooit eerder gevangen. De vlinder is op het laken gekomen in dezelfde nacht als het exemplaar van *P. splendidulana* (21 april 2022). *P. argyrana* lijkt sterk op *P. giganteana*, maar heeft kortere vleugels en vliegt iets

later in het jaar: *P. giganteana* in maart en *P. argyrana* begint in april te vliegen.

Ik heb nu zes bladrollers van het geslacht *Pammene* in mijn fotocollectie:

- *P. splendidulana*, Starnumanbossen, april 2022
- *P. obscurana* (grijze dwergbladroller; det J. Kuchlein), St. Nicolaasga, mei 2009
- *P. giganteana*, Starnumanbossen, maart 2022
- *P. argyrana*, Starnumanbossen, april 2022
- *P. regiana* (maanmot), St. Nicolaasga, juli 2004 en juli 2008
- *P. germmana* (haakjesdwergbladroller), Harichsterbos, mei 2017

Foto's bij dit artikel: Andy Saunders

Op 19 november 1985 werd de Vlinderwerkgroep Friesland opgericht, kort nadat het boek *De Vlinders van Friesland* van B.J. Lempke verscheen. Het boek geeft een compleet overzicht van soorten die tot dan toe gezien waren in onze provincie en per soort worden de waarnemingslocaties vermeld. De oprichting van onze werkgroep voorzag in de behoefte van een groep mensen, om zich verder met het onderzoek naar vlinders bezig te houden, na de verschijning van het boek.

Een belangrijk doel van de werkgroep was het verzamelen van waarnemingsdata van vlinders, in de breedste zin van het woord. Data over soorten, tijdstippen en locaties, van alle vlinders, dus zowel dag- als nachtvlinders in Friesland. Lange tijd was onze werkgroep dé plek waar waarnemingen werden verzameld, verwerkt en opgeslagen. In de jaren 1985 t/m 1998 werd jaarlijks een verslag gemaakt van waargenomen soorten, aantallen per soort en eerste en laatste waarneming van de soorten in dat jaar.

Tot dan toe hadden we als werkgroep geen eigen database, maar deze is zo ongeveer aan het eind van de vorige eeuw in het leven geroepen. In die periode werd het voor steeds meer mensen mogelijk om zelf hun eigen waarnemingsgegevens te digitaliseren en kregen we als werkgroep meer en meer digitale bestanden met waarnemingen opgestuurd, veelal aan het eind van ieder jaar. De gegevens uit de bestanden werden opgenomen in de database van onze werkgroep.

Mede aan de hand van de gegevens uit onze eigen database, werden onder andere twee ‘voorlopige’ atlassen van macro-nachtvlinders in Friesland samengesteld. De tweede verscheen in april 2014 en in die atlas werd een nieuwe werkwijze voor het ontvangen en verwerken van waarnemingsgegevens van leden van onze werkgroep vastgesteld en beschreven. Na de controle en eventuele correctie van de door leden opgestuurde bestanden, veelal excel-lijsten, werden deze eenmaal per jaar doorgestuurd naar de beheerder van de landelijke database ‘Noctua’, van de landelijke Werkgroep Vlinderfaunistiek en De Vlinderstichting. Per jaar kregen we een totaalbestand, met alle aangeleverde waarnemingen retour en die verwerkten we in onze eigen database. Later is daarbij nog de afspraak gemaakt dat we ook de gegevens van mensen ‘retour’ kregen, die hun waarnemingen in een van de invoerportalen op internet, bijvoorbeeld *Telmee* en *Waarneming.nl* hadden ingevoerd. Dit om onze eigen database zoveel mogelijk up-to-date te houden.

Veranderingen

Steeds meer mensen maakten c.q. maken gebruik van invoerportalen. Mensen die pas begonnen met het waarnemen van vlinders en andere natuur, maar ook mensen die dat al veel langer deden.

Vooral *Waarneming.nl* werd erg populair. Niet alleen bij de leden van onze werkgroep, maar ook bij ontzettend veel andere mensen ofwel waarnemers van vlinders – en uiteraard andere soorten – binnen en buiten Friesland. En van al die

mensen kregen we natuurlijk niét de waarnemingsgegevens, om op te nemen in onze database.

In het verleden – eigenlijk voor het digitale tijdperk – waren we als Vlinderwerkgroep Friesland dé of in ieder geval een van de belangrijkste verzamelaars van waarnemingsdata van vlinders in Friesland. En dat zijn we tegenwoordig niet meer.

Derhalve hebben we besloten tot een iets andere werkwijze voor wat betreft de bestanden die nog steeds (jaarlijks) bij ons binnenkomen, dus van mensen die niet gebruik maken van invoerportalen. We vinden het nog steeds onze taak om deze gegevens te ontvangen, waar nodig te controleren en corrigeren en vervolgens door te sturen naar de beheerder van de landelijk database Noctua. Echter, het retour ontvangen van de data en dan vooral de data van hen die gebruik maken van invoerportalen, en deze verwerken in onze eigen database, doen we niét meer.

We vinden het belangrijk dat de database Noctua zo goed mogelijk gevuld wordt, dus bijvoorbeeld met zo weinig mogelijk foute determinaties. Dat we als werkgroep niet meer een compleet ‘eigen’ databestand van Friese waarnemingen hebben – wat overigens al jaren niet meer zo is – is niet erg. Eenieder kan – zelf of via onze werkgroep – terecht bij de beheerder van Noctua voor gegevens over bepaalde soorten, bijvoorbeeld om er een artikel over te schrijven.

In de NDFD (Nationale Databank Flora en Fauna) zitten alle nachtvlinderwaarnemingen, zowel uit Noctua, alsook van Waarneming.nl (sommige waarnemers hebben het delen van hun waarnemingen uitgeschakeld, maar standaard staat dit ‘aan’), Telmee.nl en het meetnet nachtvlinders, alsook de gegevens uit het databestand van Stichting Tinea (specifiek microvlinders). In de NDFD zitten niet alleen gegevens over vlinders, maar over alle flora en fauna in Nederland.

Tot slot

Voor de mensen die hun jaarlijkse bestand opsturen naar onze werkgroep: blijf dit vooral doen! Controle van de gegevens, waar mogelijk, blijven we als werkgroep ook gewoon doen, om vervolgens de gegevens zo foutloos mogelijk door te kunnen sturen naar Noctua en daarmee ook de NDFD. Ook blijven we uiteraard bereid om waarnemingen te verifiëren aan de hand van bijvoorbeeld foto’s – voor zover dit niet al op ander wijze gebeurt, bijvoorbeeld per Whats-app of onze jaarlijkse determinatiedag.

Enkele ervaringen uit het afgelopen seizoen Herre Seepma

Als je, zoals ik, nog niet zo heel lang bezig bent met de nachtvlinders en je regelmatig met verschillende mensen op nachtvlinderjacht gaat, in allerlei verschillende gebieden, kom je verscheidene nieuwe soorten tegen. Om die hier nu allemaal te benoemen en te illustreren, daarmee zou ik alleen al ons blad kunnen vullen. Dat

lijkt mij niet de bedoeling in een blad waarin allerlei mensen ook hun verhaal en waarnemingen kwijt willen. Daarom beperk ik het maar tot de meest opvallende soorten van dat jaar. Als eerste *Costaconvexa polygrammata* (walstrospanner), die ik overdag tegenkwam in het Wijnjeterper Schar terwijl ik op zoek was naar *Pyrgus*

Costaconvexa polygrammata (walstrospanner)

Sesia apiformis (hoornaarvlinder)

malvae ofwel de aardbeivlinder, die ik er, dankzij de goede raad van Siep en Jannie ook vond. De tweede was een grote verrassing letterlijk en figuurlijk, van *Sesia apiformis* (hoornaarvlinder) die rustig op een blad zat in Drachten tegenover mijn huis. Als derde is daar *Archanara dissoluta* (geelbruine rietboorder) die op een muur in Drachten zat. Daarna nachtvlinders in Lauwersoog met Gerrit waar onder andere *Clostera pigra* (donkere wapendrager) te zien was. En in Wijnjewoude zag

Archanara dissoluta
(geelbruine rietboorder)

Clostera pigra (donkere
wapendrager)

ik samen met Reinder *Laspeyria flexula* (bruine sikkelluil). Op een heel warme nacht in Eernewoude, tijdens de excursie van onze werkgroep, zagen we o.a. een bijzonder

Laspeyria flexula (bruine sikkelluil)

kleinood: *Nascia ciliaris* (moerasduiveltje). En in Drachten werd na twee jaar ook weer de bijzondere *Acleris lorquiniana* (satijnboogbladroller) door mij gezien.

Acleris lorquiniana (satijnboogbladroller) *Helicoverpa armigera* (katoendaguil)

Daarna op 29 november nog een keer naar Lauwersoog met Gerrit, om te zien of we ook trekvlinders langs de kust zouden kunnen zien. Daarin werden we niet teleurgesteld, er kwamen maar liefst acht exemplaren van *Helicoverpa armigera* (katoendaguil) en twee van *Spodoptera exigua* (florida-uil) op het doek. Zo viel er wel het een en ander te genieten op deze prachtige nachtvlindernachten. Hopelijk wordt het komende jaar net zo leuk en interessant.

Nascia ciliaris (moerasduiveltje)

Spodoptera exigua (florida-uil)

Foto's bij dit artikel: Herre Seepma

Dagvlinders in Nieuw Zeeland Siep Sinnema

In januari en februari hebben Jannie en ik een rondreis door Nieuw-Zeeland gemaakt. Het was een schitterende reis door een prachtig land vol afwisselende landschappen. Je ziet er regenwouden, vulkanische gebieden, met sneeuw bedekte bergen, prachtige kusten en stranden. Een reis die zeer de moeite waard was. Nieuw-Zeeland ligt grotendeels in subtropisch gebied en is ongeveer 6,5 keer zo groot in oppervlak als Nederland. Natuurlijk ga je als vlinderliefhebber vol verwachting naar zo'n land en hoop je foto's te kunnen maken van veel voor ons

nieuwe soorten dagvlinders. Heel verrassend: er komen maar 25 soorten dagvlinders voor op Nieuw-Zeeland (een aantal ondersoorten niet meegerekend). We vonden het eerst teleurstellend dat we maar 10 soorten dagvlinders tegenkwamen, maar achteraf is dat nog een redelijk percentage van wat er voorkomt. Zeker als je bedenkt, dat van die 25 soorten ook nog een aantal bekend staat als zeldzame immigranten uit bijvoorbeeld Australië.

Het viel ons ook op dat we in het algemeen weinig insecten zagen, ondanks de soms tropisch aandoende begroeiing. Natuurlijk, Nieuw-Zeeland is een eilandengebied en daar is de fauna in het algemeen minder divers dan op grote continenten. Maar het kleine aantal insecten heeft hier ook andere oorzaken. Zo is de oorspronkelijke begroeiing van Nieuw-Zeeland vrijwel helemaal verdwenen. Voor de komst van de Europeanen waren de eilanden bijna helemaal bedekt door vegetaties met Kauri-bomen. Dat zijn bomen, die erg oud kunnen worden en enorme stammen bezitten. Helaas zijn al die bomen gekapt en er zijn alleen op twee plaatsen nog kleine parken over met in totaal nog een paar honderd Kauri- bomen. Van de oorspronkelijke vegetatie is dus eigenlijk niets meer over en dat zal ook de oorspronkelijke insectensoorten uitgedund hebben. Verder staat Nieuw-Zeeland bekend om zijn

Vanessa itea

Vanessa gonerilla

schapenteelt en ook dat heeft zijn invloed gehad: aan de oostkant van vooral het Zuidereiland zijn alleen nog uitgestrekte kale heuvels te zien, bevolkt door miljoenen schapen. Daar is voor insecten ook niets meer te halen. Gelukkig zijn er nog genoeg prachtige nationale parken over, maar ook daar viel op vlindergebied niet veel te beleven. De meest geziene dagvlinder was het Klein koolwitje, die overigens door de Europeanen in Nieuw-Zeeland is geïntroduceerd. Leuke waarnemingen waren twee soorten uit het geslacht *Vanessa*, waartoe o.a. ook onze *Atalanta* behoort. We hebben ook weinig nachtvlinders gezien. Een leuke soort was een beervlinder, *Nyctemera annulata*, een endem van Nieuw-Zeeland. En bijzonder: we vonden een rups van deze vlinder op een gekweekte kruiskruid-soort. We hebben hem meegenomen en Jacobs kruiskruid te eten gegeven en daar eet de rups nu al twee weken van. Het zou leuk zijn wanneer we de vlinder uit kunnen kweken.

Foto's bij dit artikel: Siep Sinnema

Algemene nachtvinders op een erf te Gytsjerk in Noord-Fryslân.

Het erf (17,5 are) bevindt zich op zandgrond met enkele kleine graslandjes, boomsingels en bosjes en grenzend aan een sloot. In een bredere omgeving geven vooral grootschalige graslanden en moeras en open water (Groote Wielen). Het gehele jaar door wordt gevangen met een lichtval bij nachttemperaturen van 10 gr. Celsius of hoger. Het voorkomen van de vijf talrijkste vlinders wordt besproken vanaf 2016. Wanneer vliegen ze en hoe doen ze het? Om de invloed van (koude) nachten, waarin niet gevangen kon worden, te verkleinen, zijn de aantallen voor de ‘statistiek’ herberekend naar 10 vangnachten per halve maand in de vliegtijd.

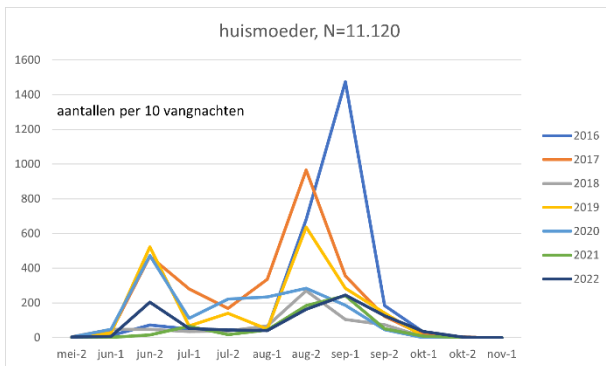
1 Huismoeder (*Noctua pronuba*)

De huismoeder is de talrijkste nachtvlinder van Nederland. Dat is ook op mijn erf het geval. Totaal zijn 11.120 huismoeders gevangen. Het grootste aantal (238 ex.) werd geteld op 24 juni 2019. 18% van alle gevangen nachtvinders zijn huismoeders. De Huismoeders op het erf komen vooral voor van begin juni tot en met begin oktober. De aantallen kunnen per jaar aanzienlijk verschillen. Als regel is de voorjaarspiek veel groter dan de zomerpiek. In 2020 was dat andersom.

Hoewel in de algemene informatie over de huismoeder steeds wordt gesproken van één langgerekte generatie met zomerslaap in hete perioden, doet het voorkomen over alle jaren op het erf toch vermoeden dat er sprake is van twee overlappende generaties.

Da aantallen zijn van jaar op jaar sterk variërend. Uit de gegevens blijkt dat de huismoeder op het erf ondanks de grote variatie in aantallen een sterke afname laat zien van gemiddeld 14% per jaar ($p < 0,05$). Juist de afname van talrijke vlinders is

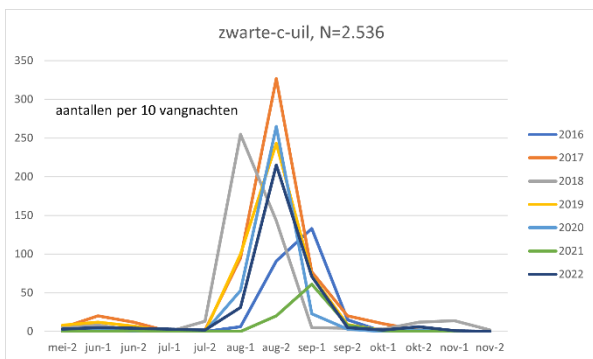
in ecologisch opzicht verontrustend. De huismoeder is voedsel voor tal van soorten als vleermuizen (zoals grootoovleermuis), vogels en spinnen. Maar mogelijk zijn in 2023 de aantallen weer ‘ouderwets’ hoog en verandert het beeld weer wat. De huismoeder maakt

gebruik van veel soorten kruidige waardplanten en grassen, wat zijn kansen vergroot. Op het erf zijn huismoeders overdag veelal te vinden in het lange gras van de hooilandjes. Tientallen vliegen op bij het maaien met de zeis in juni en juli.

2 Zwarte-c-uil (*Xestia c-nigrum*)

Zwarte-c-uilen zijn overal in Nederland zeer talrijk en vaak in de top-5 van talrijkheid te vinden. Op het erf is de zwarte-c-uil na de huismoeder het talrijkst. Vanaf 2016 zijn 2536 vlinders gevangen. De zwarte-c-uil vliegt op het erf in drie generaties. De eerste generatie vliegt in juni en is veel kleiner dan landelijk het geval is. Mogelijk is de noordelijke ligging van het vangstgebied daar debet aan. De tweede generatie vliegt vooral in augustus; dan zijn de grootste aantallen te zien. Een derde generatie vliegt in oktober/november in kleine aantallen. Zwarte-c-uilen benutten een keur van kruidige planten en struikbomen als waardplanten, die op en rond het erf aanwezig zijn. De zwarte-c-uil laat een ‘niet-significante’ afname zien van gemiddeld 7% per jaar tussen 2016 en 2022. Dat wil

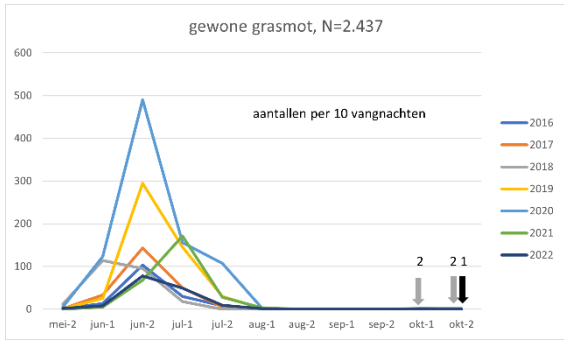
zeggen dat de jaarlijkse variatie in aantallen groot is (zie 2016 en 2021) ten opzichte van de geschatte afname. De zwarte-c-uilen worden overdag niet veel gezien en zitten dan waarschijnlijk meer in bomen en struiken dan in het hooiland.

3 Gewone grasmot (*Chrysoteuchia culmella*)

Door velen onopgemerkt, komt de gewone grasmot met 2437 exemplaren op het erf uit de bus op de derde plaats van de tien talrijkste vlinders. De vlinder heeft grassen als waardplant. De rupsen voeden zich in grasstengels en overwintert in een cocon op de bodem. In het voorjaar verpoppen ze. De vlinders vliegen in Nederland voornamelijk van juni tot in augustus. Op het erf ligt de vliegpiek tussen half juni en half juli. Augustus-vangsten zijn niet veel, slecht 9 exemplaren in zes jaar. In de veldgidsen is slechts sprake van één generatie. Dat

blijkt mogelijk toch niet helemaal waar, gezien vijf vangsten in oktober (2018 en 2022), beide in zeer warme zomers. Dit duidt op een partiële tweede generatie in warme jaren. De trendgrafiek laat zien dat de populatie tamelijk stabiel is met 2020 als 'topjaar'. Het hoilandje op het erf biedt veel broedgelegenheid. Bij het lopen door het hoge gras kunnen tientallen gewone grasmotten voor je voeten opvliegen.

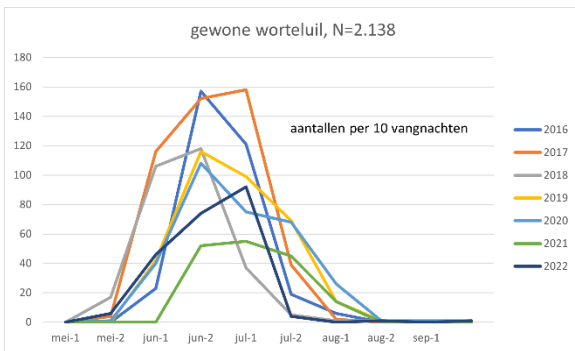
Het uiterlijk van de vlinders is tamelijk variabel. Bij donkere exemplaren zijn veel lengtestrepen zichtbaar, bij lichte exemplaren ontbreken die soms. Dan lijken ze wat blauwooggrasmotten die gemiddeld wat later vliegen. Dan biedt de u-vormige 'lijn' bij de vleugeluiteinde uitkomst.

4 Gewone worteluil (*Agrotis exclamationis*)

De gewone worteluil is een opvallende talrijke vlinder. Eenmaal wakker geworden in de val zetten ze plotseling de turbo erop en ontsnappen ze naar het licht. Met 2138 exemplaren staan ze als vierde in de top-tien van talrijke vlinders op het erf. De vlinders hebben net als de huismoeder diverse kruidachtige planten als waardplant. Omdat ze niet voor één gat te vangen zijn, zijn ze mogelijk zo talrijk. Op de website van de Vlinderstichting lezen we dat er twee generaties vliegen. In de grafiek van de vliegtijd is daar niet veel van te merken. We zien slechts één aaneengesloten vliegtijd van begin mei tot begin augustus. Op het erf is het niet veel anders met een

piek eind juni of begin juli. De tweede generatie zou dan in september en oktober

moeten vliegen. Ik heb twee septembervangsten; beide 1 vlinder. Mogelijk is de tweede generatie als regel zo klein dat die aan de statistieken ontsnapt. De trendgrafiek laat een afname zien van gemiddeld 8% per jaar. Daar hoeven we niet te veel gewicht aan toe te kennen, de afname is

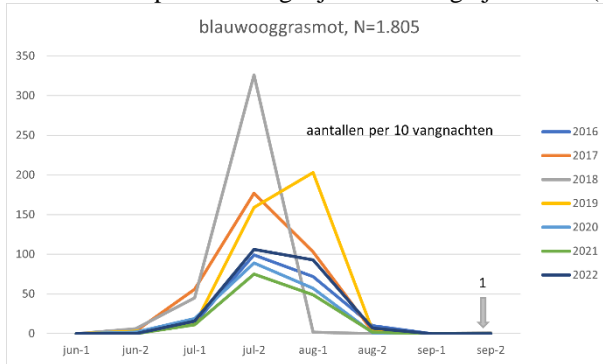
‘niet significant’. Als je bijvoorbeeld het percentage vangsten van 2017 halveert, dan ziet de trend er al totaal anders uit.

5 Blauwooggrasmot (*Agriphila straminella*)

De grasmotten-familie is goed vertegenwoordigd in de top-vijf van talrijke nachtvlinders op het erf. Na de gewone grasmot op de derde plaats, is de blauwooggrasmot de vijfde in de rij met 1805 exemplaren. In de beginjaren van mijn tellerij, toen ik de fijne nuances nog niet onder de knie had, heb ik de soort aangezien als lichte vorm van de gewone grasmot. De vlinders vliegen van eind juni tot half augustus, ruim een maand later dan

die van de gewone grasmot. De vlinder zijn lichtbruin, met minder aangezette lengtestrepen dan bij de gewone grasmot en zonder de u-/v-vormige lijn nabij de vleugel-zoom. De zoomrand wordt geaccentueerd door een rij stippeltjes. De rupsen leven van grassen. In de vliegtijd worden ze net als andere grasmotten overdag gemakkelijk opgeschrikt, wanneer je door het gras banjert. De hooilandjes vormen een prima leefgebied voor de soort. Volgens de veldgidsen heeft de blauwooggrasmot één generatie. De vangst van een blauwooggrasmot op 19 september 2018 duidt erop dat er mogelijk in sommige jaren een (schaarse) tweede generatie

vliegt. De trendgrafiek laat tussen 2016 en 2022 een gemiddelde achteruitgang zien van ruim 5% per jaar. De achteruitgang is niet significant. Dat wil zeggen dat de jaarlijkse variatie in aantallen groot is ten opzichte van de geschatte afname.

Foto's bij dit artikel: Freck Nijland

Rupsen in het Brandemeer

Gerard Bergsma

Op 21 mei 2022 was ik bezig een route voor Staatsbosbeheer in het Brandemeer te inventariseren op vlinders en libellen. Mijn oog viel plotseling op een voor mij onbekende rups. Het bleek de rups van de Eikenvoorjaarsuil (*Orthosia miniosa*) te zijn. Bovendien vond ik in de onmiddellijke nabijheid ook nog rupsen van de Donsvlinder (*Euproctis similis*), de Rietvink (*Euthrix potatoria*) en de Plakker (*Lymantria dispar*). Laatstgenoemde was eerst een kleine donkere rups, die zich na

een vervelling manifesteerde als de rups van de Plakker. Van de volwassen rups van de Plakker heb ik een opname gemaakt van diens woeste kop. Een ware verschrikking, maar wel fascinerend om hem in close-up te aanschouwen.

Eikenvoorjaarsuil (*Orthosia miniosa*)

Donsvlinder (*Euproctis similis*)

Plakker (*Lymantria dispar*).

Rietvink (*Euthrix potatoria*)

Foto's bij dit artikel: Gerard Bergsma

Veel leden van onze vlinderwerkgroep zijn ook lid van de Nederlandse Entomologische Vereniging (NEV). De NEV is opgericht in 1845 en binnen de vereniging wordt aandacht besteed aan vrijwel alle soorten insecten. De NEV heeft daartoe een aantal “secties”, waarvan er drie betrekking hebben op vlinders, namelijk de sectie Ter Haar (macrovlinders), de sectie Snellen (microvlinders) en de Vlinderwerkgroep Friesland. Het lidmaatschap van de NEV biedt een groot aantal faciliteiten, zie het overzicht dat hieronder is weergegeven.

Nederlandse Entomologische Vereniging

**Wel lid van de Vlinderwerkgroep Friesland en
NOG NIET VAN de NEV?**

Het lidmaatschap van de NEV heeft vele voordelen :

- tweemaandijks het tijdschrift [Entomologische Berichten](#)
- gratis abonnement op de serie [Entomologische Tabellen](#)
- korting op de andere [tijdschriften](#) van de vereniging
- gratis gebruik van de [bibliotheek](#) van de vereniging (één van de beste bibliotheken ter wereld op insectengebied)
- diverse ledenkortingen op [boeken](#) en [microscopen](#)
- het computerprogramma [Klasse](#), waarmee je eenvoudig je entomologische waarnemingen en collecties kunt beheren, met korting voor leden te koop
- lid worden van alle [secties](#) van de vereniging.
- deelnemen aan de landelijke [bijeenkomsten](#) van de vereniging.

Voor informatie en aanmelding: www.nev.nl

Mutaties ledenlijst

Adreswijziging:

Mevrouw A. Dijkstra

Portingaweg 1

8424 PD Elsloo

Afmelding als lid:

De heer R. de Ridder – Harich

Noteer deze data in uw agenda!

Zaterdag 1 april	Bijeenkomst sectie Ter Haar (NEV) te Schoonrewoerd
Donderdag 13 april	Voorjaarsbijeenkomst Vlinderwerkgroep Friesland in de Fûgelhelling te Ureterp, aanvang 20.00 uur.
Zaterdag 27 mei	Excursie Gaasterland
Zaterdag 17 juni	Excursie De Deelen
Vr 23 t/m zo 25 juni	Excursie secties Ter Haar en Snellen (NEV) te Wilhelminaoord
Zaterdag 1 juli	Excursie Dellebuursterheide
Zaterdag 22 juli	Excursie Aekingerzand
Vr 15 en za 16 september	Nationale Nachtvliedernacht

Vlinderwerkgroep Friesland

Bestuur

Siep Sinnema	voorzitter Sparjeburd 29 tel. 0516-471222	8409 CK Hemrik siepsinnema@gmail.com
Gerard Bergsma	secretaris Bosweer 29 tel. 0516-432414	8426 GS Appelscha bergsmagj@ziggo.nl
L uut de Zee	penningmeester Mûnewei 16 tel. 06-50656442	9137 RJ Oosternijkerk luutdezee@gmail.com
Gerrit Tuinstra	bestuurslid De Twee Gebroeders 214 tel. 0512-518246	9207 CB Drachten g.tuinstra14@gmail.com
Anneke van der Veen	bestuurslid Provincialeweg 21 tel. 0594-659791	9865 AA Opende vdveena@home.nl
Contributie	€ 10,00 per jaar. Girorekening NL68 INGB 0007 2232 59 t.n.v. L.D. de Zee, Oosternijkerk	
Redactieadres	Sparjeburd 29 8409 CK Hemrik e-mail adres: siepsinnema@gmail.com info@vlinderwerkgroepfriesland.nl	
Vlinderwerkgroep Friesland op internet:	www.vlinderwerkgroepfriesland.nl	
e-mail adres:	info@vlinderwerkgroepfriesland.nl	